

מלחמת רשות באומות העולם א

א. בדפים הקודמים למדנו שמותר למלך ישראל להוציא את העם למלחמת רשות לאחר קבלת אישור מהסנהדרין. מה הדין באומות העולם? האם מותר למלך אנגליה להוציא את עמו למלחמת כיבוש בהודו, מלחמה יזומה, מלחמת ברירה? תאמרו, מה פתאום שהדבר יהיה מותר, הרי מלחמה כרוכה ברצח וגזל! וכי בגלל שהמלך החליט שברצונו להוציא את עמו למלחמה, יהיה מותר להם לגזול ולרצוח? ועוד, הרי גם בישראל המלחמה מותנת בהסכמת הסנהדרין, ולגוים אין סנהדרין!

מה אתה חושב על שתי הטענות? נסה להתוכח אתן!

נתחיל את הדרך המורכבת בהליכה אל דברי הנצי"ב. התורה מזהירה על הרצח (בראשית ט, ה):

ואך את דמכם לנפשותיכם אדרש מיד כל חיה אדרשנו ומיד האדם מיד איש אחיו אדרש את נפש האדם.

אומר הנצי"ב (העמק דבר שם):

מיד איש אחיו. פירש הקדוש ברוך הוא אימתי האדם נענש בשעה שראוי לנהוג באחיו, מה שאין כן בשעת מלחמה ועת לשנוא אז עת להרוג, ואין עונש על זה כלל, כי כך נוסד העולם, וכדאיתא בשבועות ל"ה מלכותא דקטלא חד משיתא לא מיענש (מלכות שהורגת אחד מששה לא נענשת), ואפ"ל מלך ישראל מותר לעשות מלחמת הרשות אף על גב שכמה מישראל יהרגו על ידי זה.

מהו יסודו של הנצי"ב? מה הוא יענה לשאלתנו? סברת הדברים מובנת לך?

הרב ישראלי שאל על הדברים (עמוד הימיני ט"ז):

אולם גם זה תמוה מאד שהתורה תראה בזה סדר עולם קבוע ותשלים אתו. והרי התורה נלחמת נגד סדרי עולם מקולקלים ולימדה אותנו מדת הרחמים אפילו במלחמה עצמה, כגון חובת הקריאה לשלום, וכן שלא לסגור את המצור מד' רוחות וכיו"ב. וא"כ מדוע ולמה השאירה את עצם המלחמה כסותרת בין העמים שהוא נגד איסור הרציחה שבז' מצוות, וגם בישראל התירה מלחמת רשות?

מהי שאלתו של הרב ישראלי? מה הנצי"ב יענה? מהי משמעות דברי הנצי"ב? מהי משמעות ההיתר להילחם? נסה להתבונן ולחשוב על משמעות הדברים.

אנסה קצת: ראשית, איסור שפיכות דמים פונה בעיקר ליחיד, ונראה שאי אפשר להחיל אותו על המלחמה: אי אפשר לתבוע מאזרח פרטי לבהון האם מטרת המלחמה מוצדקת ולסרב להילחם אם הוא לא בטוח בכך¹. במלחמות רבות המצב לא ברור, מי התחיל את המלחמה והאם היא מוצדקת, ובכל מקרה אי אפשר לאסור על אדם פרטי לצאת למלחמה עם עמו. זהו אפוא הרובד הראשון של דברי הנצי"ב: מוכרחים להחריג את המלחמה מאיסור לא תרצח משום שהאיסור פונה ליחיד ואי אפשר לתבוע ממנו לסרב להילחם. שנית, גם ברמה הכללית אי אפשר לקבוע בצורה מוחלטת שתמיד המלחמות אסורות ושליליות, בשל המצבים המעורפלים הרבים². קביעה שכזו תחטא לאמת ותהיה פשטנית וחסרת משמעות, בוודאי כאשר אין בית דין בין לאומי שיפוט ויברר האם המלחמה מוצדקת. התורה העדיפה שלא לאסור באופן גורף מראש את המלחמה, ולהשאיר את הדבר להתפתחות האיטית של העולם שלאט לאט מגבש כלים שיפטיים שיקבעו את מעמד המלחמה. יתירה מזאת, מלחמות הכיבוש גם פיתחו וקידמו את העולם, ביצירת אימפריות שפיתחו את הקשר בין העמים, וקידמו את המסחר והמדע. גם מבחינה דתית, ידועים דברי הרמב"ם על ההתפתחות שבמעבר מעבודת אלילים לנצרות ולאיסלם, והמעבר הזה ודאי היה תוצאה של מלחמות הכיבוש והאימפריות. לכן, התורה לא רצתה ולא יכלה לאסור בצורה גורפת את המלחמה: לא על היחיד, הכתובת המרכזית של איסור לא תרצח, ולא על הציבור.

ב. חלק מרבותינו האחרונים מצאו תשובה לשאלתנו בדברי הגמ' בסנהדרין והתקשו ביחס שבינה לגמ' בגיטין, ונקדים: הגמ' דנה בעקרון לפיו 'ליכא מידעם דלישראל שרי ולנכרי אסור', אין דבר שמותר לישראל ואסור לנכרי. הגמ' מקשה על כך מדין יפת תואר, שנאמר לבני ישראל ולא לבני נח (סנהדרין נט):

ליכא מידעם דלישראל שרי ולנכרי אסור - ולא? והרי יפת תואר! - **התם משום דלאו בני כיבוש נינהו.**

ומסביר רש"י (שם):

לאו בני כיבוש נינהו - לא נתנה ארץ לכבוש כי אם לישראל, שאף לישראל לא הותר יפת תואר אלא במלחמה על ידי כיבוש (ולנכרים אין מלחמה מותרת וממילא דין יפת תואר לא נאמר בהם³).

ומרחיב הדבר אברהם, ר' אברהם דובער כהנא שפירא⁴ (א, יא):

1. ולא רק שזוהי תביעה גדולה מדי, אלא שיתכן שהיא גם לא רצויה: יתכן שמצופה מהאזרח הפשוט להיות אדם לאומי פשוט שנאמן למלכו ועמו, וכחלק מהנאמנות לצאת למלחמה ולא לחקור האם היא מוצדקת ולסרב פקודה.

2. במצבים רבים שני הצדדים טוענים שהמלחמה נכפתה עליהם והם לא בחרו בה.

3. כלומר, היסוד של 'ליכא מידעם דלישראל שרי ולנכרי אסור' נאמר רק כאשר לא אמור להיות הבדל בין ישראל לנכרי, אך את ההבדל בדין יפת תואר אפשר להסביר: היתר יפת תואר הוא חלק מדיני המלחמה שהותרה לישראל על ידי סנהדרין או במלחמת מצוה ולא הותרה לבני נח (שאינן להם סנהדרין).

אלא הכי פירושו, שלא ניתנה הארץ לפניהם למלחמה, דלישראל נמי לא הותרה אלא מלחמת מצוה ומלחמת הרשות על פי הסנהדרין, וכן בוודאי אינן רשאים (ישראל) להלחם עם ישראל חבריהם, ולכן גם הנכרי אינו רשאי להלחם עם הברו, ונמצא שלא ניתנה הארץ ליכבש לפניהם, והלכך שפיר קאמר הש"ס דיפת תואר לא הוי כמידי דלישראל שרי ולעכו"ם אסור, דלישראל נמי לא הותרה אלא במלחמה המותרת אבל במלמה שאינה מותרת לא מצינו שהותרה. וקרוב בעיני לומר שאם יצאו למלחמת הרשות שלא על פי בית דין של שבעים ואחד אין דין יפת תואר נוהג בהם. וא"כ בעכו"ם שלא ניתנה הארץ ליכבש לפניהם ואין להם מלחמה המותרת ממילא אין דין יפת תואר נוהג בהם.

ענה על שאלתנו היסודית לאור דברי הגמ', 'דלאו בני כיבוש נינהו'.

ג. הדבר אברהם ועמו אחרונים נוספים לומדים כאמור מדברי הגמ', 'דלאו בני כיבוש נינהו', שהמלחמה אסורה על בני נח, ואסור לעם לצאת למלחמת ברירה כנגד עם אחר. הם מתקשים לאור זאת בסוגיה בגיטין שמלמדת שכיבוש מלחמה קונה. הגמ' שואלת מניין שכיבוש מלחמה קונה ולומדת זאת מקניינו של סיחון את ארצות עמון ומואב (גיטין לח):

אמר רב פפא: עמון ומואב טהרו בסיחון.

כלומר, הארץ הפכה להיות שייכת למלך סיחון לאחר כיבושה מעמון ומואב, ובכך הותר לישראל לכבוש אותה על אף האיסור לכבוש את ארצות עמון ומואב, ומכאן שכיבוש מלחמה מועיל בבני נח. וכך אומר הרמב"ם (עבדים ט, ד):

מלך עכו"ם שעשה מלחמה והביא שביה ומכרה וכן אם הרשה לכל מי שירצה שילך ויגנוב מאומה שהיא עושה עמו מלחמה שיביא וימכור לעצמו, וכן אם היו דיניו שכל מי שלא יתן המס ימכר, או מי שעשה כך וכך או לא יעשה ימכר הרי דיניו דין ועבד הנלקח בדינין אלו הרי הוא כעבד כנעני לכל דבר.

וכפי שמסכם שו"ע הרב (חו"מ הלכות הפקר והשגת גבול ג):

אבל מלך אפילו נכרי שכבש איזו מדינה במלחמה קונה אותה עם כל הנהרות והיערים שבה. ואם מכר או נתן יער ממנה לאחד מעבדיו נקנה להם קנין גמור אף על פי שלא החזיקו בו לא הם ולא המלך. ואין צריך לומר אם מכר או נתן ממדינתו. לפי שזהו ממשפטי וחוק המלכות שכל הארץ כולה עם הנהרות והיערים היא ברשות המלך בין מדינתו בין מדינה שכובש במלחמה ומשפטי המלכות הם דין גמור כדין של תורה.

4. הרב אברהם דוב כהנא-שפירא נולד בשנת תרל"א (1870). היה הרב האחרון של קובנה. נפטר בשואה בשנת תש"ג (1943).

גם אם נכס מסוים היה שייך לראובן לפני המלחמה, ומלכות אחרת כבשה את הארץ והמלך הכובש נתן את הנכס לשמעון – הוא שייך לשמעון ולא לראובן. וכך כותב הרדב"ז בתשובה (רדב"ז ג, תקלג):

תשובה הדין עם שמעון דקיל"ן דינא דמלכותא דינא ואפ"ל ביתו ממש שירש מאביו שמכרה המלך לשמעון קנה שמעון דחוק המלכים הוא כשלוכדים המדינה בכה המלחמה כל הבתים והשדות והכרמים הם שלו וגם העם הם לו למס עובד הילכך אף על פי שלא גרשו משם היהודים ורצה המלך הראשון אשר לכד את העיר לקחת ממנו ביתו של ראובן ולמוכרה לשמעון זכה שמעון ואין ראובן יכול להוציאה מיזו משום דינא דמלכותא.

והנה, אם מלחמת כיבוש אסורה לבני נח, כיצד היא קונה? האם ניתן ללמוד מכך שהכיבוש קונה שהמלחמה חוקית ומותרת? **החתם סופר** טען שלא (שו"ת חת"ס ב, יט): ועיין היטב בכל זה כי יש לדחות דנהי דלא ניתנה הארץ לגוים לכבוש מכל מקום אם עבר וכבשה קנה בכבוש כמו גזלן שקונה הגזילה ובודאי אין היתר לגזול מכל מקום קונה ביאוש.

וכך כותב הזרע אברהם, רבי אברהם ב"ר ליב לופטביר⁵ (זרע אברהם כד):

תמהו בהא דסנהדרין דאמר דעכו"ם לאו בני כיבוש נינהו ומשום הכי אסורין ביפת תואר, והרי יש לו דין כיבוש לקנות ועיין בהת"ס דעכו"ם יש לו קנין דכיבוש מלחמה אבל אין לו היתר לכבוש שאין הנכרי רשאי ללחום עם הבריו.

הסבר את תשובתם לקושי ולסתירה.

לדבריהם, אין ללמוד מכך שהמלחמה קונה שהיא מותרת: היא אסורה ובכל זאת קונה, וכשם שהגזלן קונה את הגזלה במצבים מסוימים למרות האיסור לגזול.

ד. הרב ישראלי חלק וטען שניתן ללמוד מהקניין על חוקיות המלחמה, וזאת מכוח שתי הקדמות. האחת, הוא מוכיח מהמקורות שראינו שקניין כיבוש מלחמה מבוסס על דינא דמלכותא דינא. כך עולה מדברי הרמב"ם שכורך את קניין הכיבוש עם דינים אחרים שהגמ' בב"ק מבססת על דד"ד (עבדים ט, ד): "מלך עכו"ם שעשה מלחמה והביא שביה ומכרה... וכן אם היו דיניו שכל מי שלא יתן המס ימכר, או מי שעשה כך וכך או לא יעשה ימכר הרי דיניו דין". כך כתב כאמור שו"ע הרב שראינו לעיל: "לפי שזהו ממשפטי וחוק המלכות שכל הארץ כולה עם הנהרות והיערים היא ברשות המלך בין מדינתו בין מדינה שכובש במלחמה ומשפטי המלכות הם דין גמור כדין של תורה". ההקדמה השנייה היא החלוקה בין דינא דמלכותא ובין חמסנותא דמלכותא שאינה מועילה ואינה נחשבת

5. נולד בוורשה שבפולין בערך בשנת תר"ך (1860).

כדין, וכפי שכתב הרמב"ם (ה, יג): "אבל מלך שלקח חצר או שדה של אחד מבני המדינה **דרך חמס שלא כדין שחקה** הרי זה גזלן והלוקח ממנו מוציאין הבעלים מידו". לאור שתי הקדמות אלו – ביסוס הקניין על דינא דמלכותא דינא, דין שנאמר רק בדינא ולא בחמסנותא – טוען **הרב ישראלי** שניתן ללמוד מהקניין על חוקיות המלחמה (עמוד הימיני טז):

ושמלחמת רשות קיימת גם בין עמים לבין עצמם יש להוכיח ממה שמצינו קנין של כיבוש מלחמה בין הגויים, וקנין זה מקורו מדינא דמלכותא דינא, כמבואר בכמה מקומות: הרמ"ה (טוחו"מ סי' רס"ז) לענין נכרי ששבה ישראל שקנאו כתב בזה הרמ"ה "ודוקא שנשבה במלחמה, דדינא דמלכותא הוא, והוא הדין כל היכא דקני ליה בדינא דמלכותא דינא מ"טעמי אחריןא". הרי בפירוש שהקנין של כיבוש מלחמה הוא מצד דד"ד. וכ"כ הרמב"ם (פ"ט מה' עבדים ה"ד) מלך עכו"ם שעשה מלחמה... כלל הרמב"ם דין זה של שביה ע"י המלך עצמו או ע"י אחרים יחד עם מכירה עבור המס ושאר חוקי המלך שבפנים מלכותו ובכולם סיים שדיניו דין, הרי לנו שהוא מכח דינא דמלכותא. וכן הוא מפורש שם בכ"מ... תוכן דבריהם שיסוד של ד"ד הוא לא רק במה שנוגע בתוך המלכות עצמה אלא גם במה שנוגע בין מלכות למלכות, על סמך הנוהג המקובל בזה, כמו שכתב הרדב"ז שהבאנו: כי כן דרך המלכים, כלומר כשם שיסוד ד"ד שבפנים המלוכה הוא על פי מה שמקובל בחוק המלכים כן דבר זה עצמו שייך במובן בין-מדיני. ולפי זה מוכרח הדבר לומר שעצם המלחמה איננה בלתי חוקית, שהרי קיי"ל דינא דמלכותא דינא, אבל חמסנותא לא דינא. ואילו היתה עצם המלחמה אסורה איך יתכן שיהא כיבוש קונה מכח דינא דמלכותא הרי אז היה זה חמסנותא ולא דינא... קנין כיבוש מלחמה מתבסס על דינא דמלכותא. שאחת הצורות של ד"ד היא גם מלחמה וכיבוש מלחמה, וכשם שיש ד"ד בפנים המלוכה, כך יש משפט הנוהג בין המלכים בין מדינה למדינה. ועל כן גם כיבוש מלחמה צריך להיות עפ"י נוהג זה שאז ורק אז הוא קנין מתוקף דינא דמלכותא, אבל אם לא היה עפ"י נוהג זה כגון שהרשה לכבוש בשעת שלום מאומה שאינה עושה עמו מלחמה, אין זה דינא אלא חמסנותא ואז אין הכיבוש קונה.

כיצד מוכיח הרב ישראלי מדין קניין כיבוש מלחמה שהמלחמה חוקית ומותרת?

ה. הרב ישראלי הוכיח אפוא מתוצאותיה הקנייניות של המלחמה, שהמלך הכובש קונה את הארץ הכבושה והיא הופכת להיות שלו, שהמלחמה חוקית ומותרת. הקניין נובע כפי שראינו מדין דד"ד, דבר שמוביל את **הרב ישראלי** לבסס את עצם היתר המלחמה על דינא דמלכותא דינא (שם):

שהמלחמה כל שהיא נעשית על פי הנהוג בין העמים היא מותרת מן התורה והיא בכלל דינא דמלכותא.

על כך מקשה הרב **ישראל** (שם):

וא"כ עדיין טעון הסבר איך נפקע האיסור של שפיכות דמים... על ידי שמגדירים זאת כמלחמה והיא לפי הנהוג בין המלכים. ומה יועיל בזה מנהג לעקור מצוה חמורה שגם בני נח נצטוו עליה, והיא איסור שפיכות דמים.

הסבר את שאלתו של הרב **ישראל**. נסה להתמודד אתה ולענות. תוכל?

בתשובה יוצא **הרב ישראל** לדרך מחודשת מאוד. לדבריו, דד"ד מבוסס על הסכמה⁶, וההסכמה מועילה אפילו לעניין איסור רצח! כיצד? ניפגש עם הדברים המחודשים והמפתייעים (שם):

על כן נראה לי שיסוד של דינא דמלכותא אחד הוא וגם בין עם לעם הוא רק מצד הסכמה, כי הרי גם באמרנו הסכמת בני המדינה אין פירושו שכל אחד ואחד הסכים לזה, אלא שהולכים אחרי הסכמת הרוב, והמיעוט בטלה דעתם. וכמו כן אפשר לומר שמה שנהגו בו המלכים והמלוכיות השונות נחשב כהסכמה כללית של באי עולם. ועל כן אף אם יש איזה עם שאינו מסכים לזה בטלה דעתו. והרי זו ודאי הסכמה כללית היא בעולם, שמלחמה היא אחת הדרכים לפתרון סכסוכים שבין עם לעם. ורק בדורותינו עמלים על זה שהמלחמה תוכר כבלתי חוקית ועדיין לא איכשר דרא, ואינם מוכנים להכנס בהתחייבות הדדית מעין זו. ועל כן יש לראות הסכמת העמים שמלחמה היא אחד האמצעים החוקיים, כל עוד שהעמים הנלחמים שומרים על הנהוג המקובל בעמים ביחס למלחמה. (בדורותינו למשל, התנאי שטרם יתחילו בפעולות יש להכריז על מלחמה. כמו כן נחתמים מדי פעם הסכמים על הגבלה בשימוש בנשק מסוים, ועוד כיו"ב). וכשם שד"ד בפנים המדינה הוא מטעם הסכמה, כמו כן יש לומר שגם במובן בין-ממלכתי ד"ד הוא מטעם הסכמה זו. אלא שכאן ישאל השואל, מה תועיל בזה הסכמה. התינה בענייני ממונות שהאדם הוא הבעלים על ממונו, אבל הן המדובר שלנו על היתר שפיכות דמים ומה שייך על זה הסכמה. אולם שאלה זו הן יש לשאול גם על ד"ד שבפנים המדינה שגם הוא מקיף דיני נפשות כמו שכתב הרמב"ם (פ"ב מהי רוצח ה"ד) שרשות ביד המלך להרוג הרצחנים שאינם מחויבים מיתת ב"ד (וכגון שהרגו בעד אחד וכו'). והרי בפנים המדינה ודאי הטעם לרמב"ם מצד הסכמת בני המדינה. וא"כ גם שם תעמוד השאלה מה תועיל ההסכמה. אלא צריך לומר שבתנאים מסוימים הסכמה מועילה גם במה שנוגע לדיני נפשות.

6. כך נימקו חלק מהראשונים את דין דינא דמלכותא, ויש שהוכיחו כך מדברי הרמב"ם וכפי שלמדנו בתחילת דרכנו 'שהרי הסכימו עליו בני המדינה'.

ההיתר להילחם נובע מדד"ד שנובע מהסכמת רוב העולם, והסכמה מועילה גם להתיר איסור שפיכות דמים! והנה, ודאי שבדרך כלל לא נאמר חלילה שהסכמה פרטית מתירה את איסור שפיכות דמים, ופשוט שאם אדם מבקש מחברו להרגו, החבר יעבור על איסור רצח. הסיבה לכך לדעת הרב ישראלי היא שהסכמה פרטית נתפסת כאמירה לא רצינית, והמסכים רק 'משטה' ולא רוצה באמת. ההסכמה על המלחמה, לעומת זאת, היא הסכמה כללית וכזאת היא נתפסת כהסכמה רצינית שמבטאת גמירות דעת (שם):

ואם כי באופן פרטי זה לא שייך (שנאמר שהסכמה תועיל להתיר את איסור לא תרצח) שהרי אין אדם מוחל על ראשי אברים (ואם אמר קטע לי את ידי, אנו מפרשים שלא התכוון לכך ברצינות אלא בצחוק ודבריו אינם משפיעים) וכל שכן על גופו וכנ"ל... מ"מ כשזה נוהג מקובל וכך הוא סדרו של עולם, ודאי לא שייך לומר אין אדם מוחל וכו' והוא משטה (וודאי שההסכמה רצינית), בזה הסכמה מועילה.

בסיום דבריו, מסיק הרב ישראלי שמאחר והיתר המלחמה מבוסס על הסכמת האומות, הרי שאם ההסכמה תתבטל והאומות יאסרו על מלחמה יזומה, היא תהפך להיות אסורה ותוגדר הלכתית כרצח! ובלשונו (שם):

ומעתה נאמר שדינא דמלכותא שבין מדינה למדינה היא גם כן מטעם הסכמת בני המדינות ואף על פי שזה נוגע לדיני נפשות הסכמתם מועילה. וזהו היסוד של חוקיות המלחמה. ואין הכי נמי, אם יבאו העמים כולם לידי הסכמה לאיסור המלחמה, באופן שזה יפסוק מלהיות חוק הנהוג בעמים, שוב לא תהא המלחמה חוקית ולא הכיבוש, והעם שיצא למלחמה יהא נידון בדין רוצח ושופך דמים. אולם כל עוד שהנוהג של מלחמה הוא מקובל בעמים, אין המלחמה אסורה גם לפי הדין, ומטעם זה מותרת גם לישראל מלחמת רשות.

מדוע המלחמה מותרת? כיצד דד"ד יכול להתיר את המלחמה? מתי היא תהיה אסורה? נסה להתבונן בדברים: מה חדש ומפתיע בדברי הרב ישראלי? מה אתה חושב על הדברים? מה קשה לך בהם?

אנחנו באמצע הדרך ונסכם סיכום ביניים:

נפגשנו אפוא עם שלוש גישות בשאלת היתר המלחמה ומקור ההיתר:

(א) הנצי"ב סבור שהדבר מותר, ולומד זאת מדרשת 'מיד איש אחיו'. פירש הקדוש ברוך הוא אימתי האדם נענש בשעה שראוי לנהוג באחווה, משא"כ בשעת מלחמה ועת לשנוא אז עת להרוג, ואין עונש על זה כלל, כי כך נוסד העולם'. כך נוסד העולם, שיש מלחמות, והתורה מכירה במצב זה ולא אוסרת אותו מראש באופן גורף ומוחלט.

(ב) החתם סופר והזרע אברהם סבורים שהתורה אוסרת על אומות העולם להילחם מלחמת רשות. הם לומדים זאת מהגמ' שאומרת ש'גוים לאו בני כיבוש נינהו'. לדעתם, אין ללמוד מהתוצאות

הקנייניות של המלחמה, שהמלך קונה את רכוש המלכות הנכבשת, שהיא מותרת: המלחמה אסורה אך קונה, כגזלן שקונה למרות האיסור.

ג) הרב ישראלי מוכיח שהמלחמה מותרת מהקניין. מדברי הראשונים עולה שהקניין מבוסס על דינא דמלכותא דינא, ורק דינא דמלכותא מועיל ולא 'חמסנותא דמלכא' שאינה קונה. לטענתו, אם המלחמה היתה אסורה היא היתה נחשבת כחמסנותא דמלכא והמלך לא היה קונה את רכוש המלכות הנכבשת. לדעתו, לא רק הקניין מבוסס על דד"ד אלא עצם היתר המלחמה. דד"ד מבוסס על הסכמה, והסכמה מועילה לדבריו אפילו בדיני נפשות! העולם מסכים לתופעת המלחמה והסכמה זו מתירה את איסורי שפיכות הדמים שכרוכים בה. ואכן, אם העולם לא יסכים למלחמה, היא תהיה אסורה.

כמובן שדברי הרב ישראלי מפתיעים וקשים – איך יתכן שהסכמה תועיל בדיני נפשות? – והרב ישראלי עצמו דן בכך בהרחבה ומחלק ומעדן ובע"ה נמשיך בכך בדף הבא.

מלחמת רשות באומות העולם ב

א. בדף הקודם התחלנו להיפגש עם דיונו של הרב ישראלי בשאלה האם מותר לאומה לצאת למלמה יזומה נגד עם אחר. הרב ישראלי למד שהיציאה למלחמה מותרת מתוצאות המלחמה, מכך שהמלכות הכובשת קונה את רכוש המלכות הנכבשת. מדברי רבותינו שבכל הדורות מוכח שקניין זה מבוסס על דין דינא דמלכותא דינא¹, ודינא דמלכותא דינא נאמר רק בדינא ולא בחמסנותא. אמור מעתה: אם היציאה למלחמה היתה אסורה, הרי שהיא היתה נחשבת 'לדרך חמס', ואיך יתכן שהכיבוש יקנה? אלא ודאי מוכח מהקניין שהיציאה למלחמה מותרת ולכן היא נחשבת לדינא דמלכותא ולא לחמסנותא דמלכא. לתפיסתו, לא רק הקניין מבוסס על דד"ד, אלא עצם היתר המלחמה הנחשבת כחלק 'ממשפטי וחוק המלכות'. על כך הוא הקשה: איך יתכן שדד"ד יתיר את המלחמה, ומה בכך שכך נוהגים המלכויות, הרי מלחמה כרוכה בשפיכות דמים! בתשובה נזקק הרב ישראלי להבנה שמבססת את דד"ד על יסוד הסכמת העם, וחידש שיש להסכמת האדם כוח להתיר את איסור שפיכות דמים! זוהי תשובתו לשאלה: יש הסכמה כללית של הבריות לתופעת המלחמה, והסכמה כללית זו מתירה את האיסורים שכרוכים במלחמה. ראייתו לכך שהסכמה מועילה גם בדיני נפשות היא מדברי הרמב"ם לפיהם מלך ישראל יכול להוציא להורג רוצחים שאי אפשר לדונם בדין תורה (רוצח ב, ד):

וכל אלו הרצחנים וכיוצא בהן שאינן מחוייבים מיתת בית דין אם רצה מלך ישראל להרגם בדין המלכות ותקנת העולם הרשות בידו, וכן אם ראו בית דין להרוג אותן בהוראת שעה אם היתה השעה צריכה לכך הרי יש להם רשות כפי מה שיראו.

מאחר שסמכות המלך נובעת מהסכמת העם, ומאחר שהיא מועילה גם לדיני נפשות, הרי שהסכמה יכולה להועיל גם לדיני נפשות.

נסה לדחות את הראיה!

---

1. כך מוכח מדברי הרמב"ם והרמ"ה, וכך כותב השו"ע הרב בפירוש (חו"מ הלכות הפקר ג): "לפי שזהו ממשפטי וחוק המלכות שכל הארץ כולה עם הנהרות והיערים היא ברשות המלך בין מדינתו בין מדינה שכובש במלחמה ומשפטי המלכות הם דין גמור כדין של תורה". וכך כותב ה"רדב"ז (ג, תקלג): "דחוק המלכים הוא כשלוכדים המדינה בכח המלחמה כל הבתים והשדות והכרמים הם שלו... הילכך אף על פי שלא גרשו משם היהודים ורצה המלך הראשון אשר לכד את העיר לקחת ממנו ביתו של ראובן ולמוכרה לשמעון זכה שמעון ואין ראובן יכול להוציאה מידו משום דינא דמלכותא".

נראה שהריגת הרוצחים היא חלק מתפקידי המלך ומאחריותו, מלך במשפט יעמיד ארץ. זה לא היתר מיוחד שנובע מהסכמת העם, אלא תפקיד שלטוני מהותי של המלכות: לדאוג לסדר החברתי ולהילחם באלימות הפנימית והחיצונית!

הרב זווין ערער על עצם הטענה שד"ד מבוסס לדעת הרמב"ם על ההסכמה. הרב ישראלי הוכיח זאת מלשון הרמב"ם (גזלה ה, יח):

במה דברים אמורים במלך שמטבעו יוצא באותן הארצות שהרי הסכימו עליו בני אותה הארץ וסמכה דעתן שהוא אדוניהם והם לו עבדים אבל אם אין מטבעו יוצא הרי הוא כגזלן בעל זרוע וכמו חבורת ליסטים המזויינין שאין דיניהן דין וכן מלך זה וכל עבדיו כגזלן לכל דבר.

'שהרי הסכימו עליו בני אותה הארץ', ומכאן שהסמכות מבוססת על ההסכמה. אולם, **הרב זווין** ערער והסביר את הדברים אחרת (לאור ההלכה, משפט שיילוק לפי ההלכה): ולא עוד אלא שאפילו בדיני ממונות אין מדברי הרמב"ם בהלכות גזלה כלל כדי להוכיח שהוא סובר כדעת הרשב"ם, שקבלת בני המדינה את חוקיו ומשפטיו של המלך מרצונם הוא טעם של דינא דמלכותא דינא. הרמב"ם לא בא אלא להגדיר מי הוא המלך שדינו דין, ואמר שהוא זה "שהסכימו עליו בני אותה הארץ" וסמכה דעתם שהוא אדוניהם והם לו עבדים", אבל מי שלא הסכימו עליו ו"אין מטבעו יוצא הרי הוא כגזלן בעל זרוע" וכו'. אין בדבריו אלא הגדרת המלך ולא קבלה מרצון לחוקיו ודיניו. "דינא דמלכותא" אפשר לדעת הרמב"ם להסביר אם על יסוד פרשת המלך או באיזה אופן אחר שהוא.

מה תפקיד ההסכמה לדברי הרב זווין?

ההסכמה רק מגדירה מי המלך – מי שהעם מסכים לשלטונו ומשתמש במטבעו ולא 'גזלן בעל זרוע' ששולט על העם בכוח הזרוע ומלכותו אינה מקובלת על הציבור, דבר שמתבטא באי השימוש במטבעו. אין ללמוד מכאן שתוקף המלכות נובע מהסכמת העם: תוקף המלכות נובע מהתורה שנתנה לשלטון תוקף בשל הצורך בשלטון יציב.

ב. טענתו המחודשת של הרב ישראלי על כוח ההסכמה מניחה שיש לאדם בעלות על גופו וחיוו, בעלות שמעניקה להסכמתו משמעות. הרב זווין השיג על טענה זו באריכות, ולדעתו אין לאדם בעלות על גופו כלל ועל כן אין להסכמתו משמעות אפילו לעניין איסור חובל. הוא דן בשאלת 'משפט שיילוק לאור ההלכה', האם יש תוקף משפטי להתחייבות לכריתת איבר, ולדעתו אין להסכם מעין זה תוקף משפטי (שם):

זוהי הנקודה. לא בלבד שהאדם אסור לאבד את חיוו, כולם או מקצתם, אלא שאין החיים האלו שלו כלל. אם הוא מוכר או נותן או ממשכן את בשר גופו לחתיכה ולקציצה למי

שהוא, הרי זה כאילו מקנה דבר שאינו שלו, שאין הקנין נתפס כלל. ה' נתן וה' לקח אינה מליצה של תנחומין גרידא, אלא שזוהי הגדרת המציאות. נתן הקב"ה את החיים להאדם שישתמש בהם, אבל לא שיהיו קנויים לו לעשות בהם כאדם העושה בתוך שלו. לקחת את החיים בחזרה אפשר רק למי שנתנם, להקב"ה, ולא לאדם עצמו. איננו בעל הבית, במובן זה, על עצמו. מניין היסוד להנחה זו מבחינה ההלכותית? העירני לראשונה על יסוד זה לשונו של אדמו"ר הזקן בעל התניא בשלחן ערוך שלו, שהאדם אסור לחבול בעצמו - מבואר במשנה וגמ' ובפוסקים, אלא שבמקום שבכל אותם המקורות כתוב שאינו רשאי או שאסור, הנה ניסח הרב דין זה בלשון זו: "אסור להכות את חברו אפילו הוא נותן לו רשות להכותו כי אין לאדם רשות על גופו כלל להכותו" (וממילא להסכמתו אין משמעות). הבליע הרב בניעימה דרך אגב נקודה נפלאה: אין לאדם רשות על גופו כלל.

ג. שאלה זו - האם החובל עובר על איסור לאו כאשר הנחבל הסכים לחבלה - נתונה במחלוקת אחרונים ולא נאריך בה ובראיותיה במסגרת זו. נמשיך לאחד המקורות המרכזיים הקשים על דברי הרב ישראל, הסברו של הרדב"ז לדין אין אדם משים עצמו רשע. אדם נאמן בהודאתו לחייב עצמו בממון, הודאת בעל דין כמאה עדים דמי, אך הוא לא נאמן לחייב עצמו מלקות ומיתה, אין אדם משים עצמו רשע. הרדב"ז מסביר את ההבדל (רדב"ז סנהדרין יח, 1):

ואפשר לתת קצת טעם לפי שאין נפשו של אדם קנינו אלא קנין הקדוש ברוך הוא שנאמר הנפשות לי הנה (יחזקאל י"ח) הילכך לא תועיל הודאתו בדבר שאינו שלו ומלקות פלגו דמיתה הוא (חצי מיתה). אבל ממונו הוא שלו ומשום הכי אמרינן הודאת בעל דין כמאה עדים דמי. וכי היכי דאין אדם רשאי להרוג את עצמו כן אין אדם רשאי להודות על עצמו שעשה עבירה שחייב עליה מיתה לפי שאין נפשו קניינו. ועם כל זה אני מודה שהיא גזירת מלכו של עולם ואין להרהר.

דברי הרדב"ז מוכיחים אפוא לכאורה כדברי הרב זווין - לאדם אין בעלות על חייו וממילא אין בכוחה של הסכמתו להתיר את איסור שפיכת דמו. הרב ישראל הביא את דברי הרדב"ז במקום אחר שסותרים לכאורה את דבריו כאן, וכדי ליישב את הסתירה הוסיף רובד נוסף, רובד שממתן את הדברים. ונקדים: מצוה להציל נרדף על ידי פגיעה ברודף, אך צריך להימנע מהריגת הרודף אם ניתן 'להצילו באחד מאיבריו' ולא להרגו. הרמב"ם דן באדם שהרג את הרודף למרות שהיה יכול לעצור אותו על ידי פגיעה ברגלו (רוצח א, יג):

כל היכול להציל באבר מאיבריו ולא טרח בכך אלא הציל בנפשו של רודף והרגו הרי זה שופך דמים וחייב מיתה אבל אין בית דין ממיתין אותו. מהי סברת הרמב"ם? מדוע 'אין בית דין ממיתין אותו' אם היה עליו לירות ברגל אך הוא לא ניסה אפילו לעשות זאת? הרדב"ז הסביר (שם):

והטור כתב וז"ל ואיני יודע כיון שחייב מיתה למה אין ב"ד ממתין אותו. וזו אינה קושיא כלל דכיון שהוא רודף הפקיר עצמו למיתה שהרי יודע הוא שהנרדף יעמוד על נפשו (ולכן פטורים מדיני אדם על הריגתו). ומכל מקום כיון שהיה יכול להצילו באחד מאיבריו של רודף ולא עשה כן חייב הוא לשמים כאילו הורג את הנפש.

מהו טעמו של הרמב"ם לפי הרדב"ז? חשוב היטב: מהי המשמעות של אותה הפקרת עצמו למיתה?

הרב ישראלי הבין שמשמעות אותה הפקרה עצמית למיתה היא ההסכמה. דבר שהוביל אותו להתקשות בסתירה לדברי הרדב"ז שלמדנו לעיל, 'לפי שאין נפש האדם קניינו אלא קניין הקב"ה' (שם):

אך יותר מזה קשה שהרדב"ז סותר משנתו שכתב בה' מלכים (פ"ט ה"ד) לענין רודף שיכולים להצילו בא' מאבריו והרגוהו אין נהרגים עליו "דכיון שהוא רודף הפקיר עצמו למיתה שהרי יודע הוא שהנרדף יעמד על נפשו". ולפי הנ"ל מה בכך שהתיר עצמו למיתה, הרי אין הנפש קנינו והפקרתו אינה מועילה ולא כלום, ולמה לא יתחייב מיתת ב"ד זה שהרגו. הן אמנם דברי הרדב"ז שם בהמשכם גם כן צריכים ביאור שמסיק "ומכל מקום כיון שהיה יכול להצילו בא' מאבריו של רודף ולא עשה כן חייב הוא לשמים כאילו הרג את הנפש". וחילוק זה שמחלק שבדיני אדם אינו חייב כיון שהתיר עצמו למיתה, ומכל מקום לשמים הוא כן חייב, לכאורה צריך ביאור.

בתשובה מיתן **הרב ישראלי** את חידושו שיש לאדם בעלות מלאה על חייו, וטען שיש לאדם שותף, הקב"ה (שם):

והנראה בכונתו שבנפש האדם יש שני שותפים: הקב"ה שעל זה נאמר "כי הנפשות לי הנה", והאדם אשר לו ניתנה, וחברו שהרגו חטא גם כנגד האדם שבו נופחה נשמה זו. וחייב מיתה שבידי ב"ד הוא מחמת התביעה שבין אדם לחברו, אכן גם כלפי שמים מחויב וזהו חיוב בידי שמים. אלא שבעלמא אין מועילה הרשאת אדם על גופו לסלק חיוב שבידי ב"ד משום דקיימא לן אין אדם מוחל על ראשי אברים (כלומר, מחילה שכזאת אינה נתפסת כרצינית ואנו מניחים שהוא לא מתכוון לדבריו ברצינות²) מכל שכן על כל גופו (שאנו מפרשים שהמחילה אינה רצינית). אולם בנידון דידן שאנו רואים שהתיר עצמו למיתה על ידי שהפקיר את עצמו כלפי הנרדף, בזה נפקע החיוב בידי ב"ד על התרתו כיון שהוא מחל בבירור. מה שאין כן החלק של דיני שמים, שהוא מצד "הנפשות לי הנה", לזה לא מועילה מחילתו, על כן חייב ההורגו בדיני שמים. נמצא שמה שכתב הרדב"ז שלא מועילה הודאתו מפני שאין הנפש שלו (ולכן אין אדם משים עצמו רשע ואדם אינו נאמן בהודאתו לחייב עצמו

2. כוונת הרב ישראלי למשנה שאומרת זאת על אדם שאומר לחברו שיגדע לו ידו, שאנו מניחים שהוא לא התכוון לכך ברצינות ולכן דבריו אינם משפיעים ואם החבר עשה זאת הוא חייב לפצותו.

מיתה), היינו שיש כאן חלק גבוה (שהרי הקב"ה שותף בבעלות על החיים) וזה לא ניתן להיות נידון בהודאתו.

התבונן היטב בדברים ונסה להסבירם. מדוע פטורים מעונש בידי אדם על הריגת רודף גם כאשר היה ניתן לפגוע באחד מאיבריו? מדוע חייבים בדיני שמים? כיצד הבעלות המשותפת של האדם והקב"ה באה לידי ביטוי בפטור ובחיוב?

הרודף 'הפקיר עצמו למיתה' ו'מחל' על הפגיעה בו, והוא לא יכול לבוא בטענות על הפגיעה בחייו בשעת הרדיפה. דיני אדם באים על הפגיעה באדם ובזכותו לחיים, זכות שהרודף לא יכול לתבוע בשעת הרדיפה. לכן בית הדין לא מעניש על הריגתו גם כאשר היה ניתן לפגוע באחד מאיבריו. דיני שמים, לעומת זאת, באים על הפגיעה בחלק שייך לגבוה, 'שהוא מצד הנפשות לי הנה', חלק שלא מושפע מזכות האדם. לכן חייבים בדיני שמים על הריגת הרודף שהיה ניתן לפגוע באחד מאיבריו.

ד. הבנה זו לפיה אין לאדם בעלות מלאה על חייו והקב"ה שותף בבעלות זו, מחזירה את השאלה למקומה: איך אם כך ניתן לבסס את היתר המלחמה על הסכמת האדם? האדם יכול להסכים לוותר על חלקו, אך מי יכול לוותר ולמחול על חלק הגבוה? הרב ישראלי לא חוזר בו מביסוס היתר המלחמה על ההסכמה ומחלק בין ישראל לאומות העולם (שם):

אכן כל זה ביחס לנפש ישראל, אבל בבני נח נראה שאין לנו כל היסוד הזה (של הבעלות המשותפת, אלא החיים רק בבעלות האדם). וממקום שבאת, שהרי דברי הרדב"ז מוסבים על הדין שאין הורגים ואין מלקים אדם על פי עצמו, שהסביר משום שאין נפש האדם קנינו. והרי בבני נח כתב החינוך שנתחייבו (מיתה) בהודאת פיהם (אם מודים שעברו על אחת משבע מצוות בני נח). הרי לנו שבבני נח אין סברא זו קיימת (אלא חייהם בבעלותם ולכן הם נאמנים בהודאתם)... ע"כ נראה שהחינוך מתפרש באמת שנאמנותו (בהודאת עצמו בדיני נח לחייב עצמו מיתה) הוא מתורת הודאת בעל דין, ורק בישראל אין הודאת בע"ד כיון שאסור לאבד עצמו לדעת, על כן לא שייך בזה גם הודאה, כי הודאה לא שייך אלא כשהוא עצמו רשאי על זה ובעלים על זה. מה שאין כן בבני נח, לפי מה שהבאנו לעיל מהמנ"ח וקיימנו דבריו (אם כי לא מטעמו), שכן נח אינו מוזהר על איבוד עצמו, על כן הוא באמת בעלים על נפשו, ועל כן שייך בו גם גדר הודאת בעל דין וכמו בעניני ממונות בישראל... ואל תתמה על ההבדל בזה בין הנפש של אדם מישראל לבין נפש האדם מבן נח, שכבר העמידונו בעלי הסוד על ההבדל היסודי הקיים בזה, עיין בספר ה"תניא" פ"ב, ודבריו מקורם למעלה בקודש "מפי סופרים

3. ונכון שבעקבות ההסכמה אין חיוב בדיני אדם, אך עדיין יש חיוב בדיני שמים, חיוב שודאי אוסר את הפעולה לכתחילה בעוד שהמלחמה מותרת!

וספרים קדושי עליון". והבדל זה הוא המשתקף גם בהלכות בתורת הנגלה, בכל פרטי ההבדלים שבין ישראל לבן נח. א"כ אין זה מהתימא כלל אם גם בענינו יש הבדל זה שנפשות אומות העולם מקורם בעולם הגשמי ובו שייך קנין לבני אדם כי "הארץ נתן לבני אדם", מה שאין כן הנפש הישראלית שהיא חלק אלוך ממעל ממש, לגבה יש גדרים אחרים, ובה שייך לומר ביטוי הרמב"ם שהיא "קניין הקב"ה". ויוצא מכל זה שבבן נח מועילה הסכמתו לסלק האיסור של שפיכות דמים. ואם כי באופן פרטי זה לא שייך (ואין משמעות להסכמה פרטית) שהרי אין אדם מוחל על ראשי אברים וכל שכן על גופו וכנ"ל (ומניחים שהוא לא התכוון ברצינות להסכמתו), ובזה שהוא נלמד מסברא אין הבדל בין ישראל לבני נח (וגם בב"נ מניחים שלא מתכוון ברצינות). מכל מקום כשזה נוהג מקובל וכך הוא סדרו של עולם, ודאי לא שייך לומר אין אדם מוחל וכו' והוא משטה (והסכמה כללית היא ודאי רצינית), בזה הסכמה מועילה. ומעתה נאמר שדינא דמלכותא שבין מדינה למדינה היא גם כן מטעם הסכמת בני המדינות ואף על פי שזה נוגע לדיני נפשות הסכמתם מועילה. וזהו היסוד של חוקיות המלחמה.

הסבר את החילוק של הרב ישראלי בין עם ישראל לבני נח. כיצד חילוק זה מאפשר לו לחזור להסברו להיתר המלחמה?

הבעלות המשותפת קיימת רק בישראל ולא בבני נח שחייהם בבעלותם המלאה והבלעדית. לכן, אפשר לחזור בבני נח אל ביסוס היתר המלחמה על ההסכמה, הסכמה שמועילה גם בנפשות⁴.

ה. הרב ישראלי יצא לדרך במהלך עיסוקו בשאלת פעולות התגמול בכלל ופעולת קיביה בפרט⁵, ובעקבות מהלכו הוא מגן על פעולת קיביה (שם):
ומעתה נאמר שדינא דמלכותא שבין מדינה למדינה היא גם כן מטעם הסכמת בני המדינות ואף על פי שזה נוגע לדיני נפשות הסכמתם מועילה. וזהו היסוד של חוקיות המלחמה. ואין הכי נמי, אם יבאו העמים כולם לידי הסכמה לאסור המלחמה, באופן שזה יפסוק מלהיות חוק הנהוג בעמים, שוב לא תהא המלחמה חוקית ולא הכיבוש, והעם שיצא למלחמה יהא נידון בדין רוצח ושופך דמים. אולם כל עוד שהנהוג של מלחמה הוא מקובל בעמים, אין המלחמה אסורה גם לפי הדין, ומטעם זה מותרת גם לישראל מלחמת

4. הדבר קשה לכאורה: הרי הרב ישראלי הוכיח שהסכמה מועילה בנפשות גם בישראל, מהסמכות של המלך להוציא להורג רוצחים שאי אפשר להעניש לפי הדין הרגיל. יכולת זו נבעה לדברי הרב ישראלי מיסוד ההסכמה ככל סמכויות המלכות, ומשם הוא הוכיח שהסכמה מועילה גם בנפשות. ואם הסכמה מועילה בנפשות רק בבני נח, איך נסביר את יכולת המלך? הרב ישראלי משיב שהמלך יכול להוציא להורג רק אנשים שחייבים מיתה בדיני שמים, והחיוב בדיני שמים מתיר את החלק ששייך לגבוה.

5. שבה נפגעו בטעות במהלך פיצוץ הבתים אנשים רבים.

רשות⁶. ולפי זה יוצא שגם בזמן הזה תתכן פעולה מלחמתית על ידי ישראל בתור מלחמת רשות⁷. ובמלחמה אין צריך לדקדק ולהבחין בין צדיק לרשע כי זהו טיבה של מלחמה שאינה נותנת אפשרות דקדוק, וגם בדרך זו הותרה המלחמה, כל עוד שנוהג זה מקובל על העמים. ועל כן יש לבדוק גם בנידון (של קיביה וכיו"ב) אם תגובה מסוג זה היא נקוטה ומקובלת בין העמים, כי אז יש לראות זאת כהסכמה מטעם כל הנוגעים בדבר, ואין בזה משום שפיכות דמים.

הרב ישראלי דן אפוא בפעולת קיביה שבה נפגעו רבים שלא היו מעורבים במלחמה, וכותב שהשאלה תלויה במציאות הבין לאומית – "וע"כ יש לבדוק גם בנידון (של קיביה וכיו"ב) אם תגובה מסוג זה היא נקוטה ומקובלת בין העמים, כי אז יש לראות זאת כהסכמה מטעם כל הנוגעים בדבר, ואין בזה משום שפיכות דמים". האם ניתן ללמוד מדברי הרב ישראלי שדיני המלחמה כפופים לאמנות הבינלאומיות? כך הבינו חלק מהחכמים. כך עולה מדברי הרב גוטל במאמרו על מוסר המלחמה⁸, וכך עולה מדברי הרב אברהם ישראל שריר, חתנו של הרב ישראלי, במאמרו בתחומין (תחומין נה, אתיקה צבאית על פי ההלכה):

ועוד עקרון האמור לעצב את האתיקה הצבאית היהודית, והוא הכפיפות לכללי המלחמה הנהוגים בין האומות. בדבריו בעמוד-הימיני (ס' טז, פרק ה) חידש מו"ח זצ"ל, שאין ההסכמות שבין האומות מחייבות אותנו משום איבה, או משום האיסור להפר אמנות ובריתות שעליהן חתמה ישראל (כדוגמת פרשת הגבעונים), כי אם משום דינא דמלכותא החל גם בין אומות. לכן, כל זמן שאומות העולם מסכימות לפתור סכסוכים ביניהן גם בדרך המלחמה, אין אנו יוצאים מן הכלל, ורשות בידינו לאחוז בנשק. כתוצאה מתפישה זו, אין המוסכם בעמים מהווה גורם המטיל רק מיגבלות, כי אם גם גורם המתיר פעולות שאסורות מעיקר דין תורה (זה היה נשוא הדיון בעמוד-הימיני שם).

מסקנה זו נראית קשה לכאורה: הרב ישראלי נזקק להסכמת האומות רק כאשר הוא הניח שפעולות התגמול נחשבות כמלחמת רשות. אז הוא כתב שהמלחמה מותרת בשל הסכמת האומות וכפופה לגדריה. אך בהמשך הדיון, כשטען שהפעולה נחשבת כמלחמת מצוה, הוא לא הוזקק להסכמת האומות ולא הכפיף את ההתנהלות במלחמה למציאות הבין לאומית, וכך הוא כותב (שם):

ולפי זה נראה שמה ששינינו שכל שעוד לא באו אלא שמתכננים לבא אין זו מלחמת מצוה (כי מלחמת מנע היא מלחמת רשות), היינו כשלא באו עוד בכלל. אבל אם כבר באו קודם,

6. ולא בשל שותפות הסנהדרין. הרב ישראלי הרי הקשה לעיל שהסנהדרין אינם יכולים להתיר את איסור שפיכות הדמים שכרוך במלחמת רשות, ויש צורך אפוא בגורם אחר שיתיר. גורם זה הוא ההסכמה שמועילה בבני נח, ויוצא אפוא שאין הבדל בין היתר מלחמת רשות בבני נח וישראל.
7. וגם ללא סנהדרין, שכנראה שאינם מעכבים כשאין סנהדרין.
8. לחימה בשטח רווי אוכלוסיה אזרחית, תחומין כג.

אלא שנסוגו ומסרתם לחזור ולבא, הרי הם בגדר צוררי ישראל יש בהם דין מלחמת נקמה שהיא מצוה לכולי עלמא. ונוהגים בה כל דיני מלחמה ואין שום חובה לדקדק בעשיית הפעולה שלא יפגעו בה אלא אלה שהשתתפו, כי זו דרכה של מלחמה שנספה בה צדיק עם רשע. ועדיפא מיניה מוצאים אנו במלחמת מדין שהוציאו בה להורג גם הילדים הקטנים... ולפי זה אין ללמד ממדין דין זה של הריגת הטף במתכוין. אולם יסוד הדין שקיימת מלחמת נקמה שפיר יכולים ללמד אלא שזה לא באותו החומר שבמדין... מכל מקום יש בזה תורת מלחמת מצוה, ועל כן כל הפעולות המלחמתיות הנעשות כרגיל במלחמה, אף על פי שיתכן שיפגעו בהם ילדים אינם בכלל איסור... והיוצא מכל זה, שיש מקום לפעולות תגמול ונקם נגד צוררי ישראל ופעולה כזאת היא בגדר מלחמת מצוה. וכל אסון ופגע שקורה לפורעים ולבעלי בריתם ולילדיהם, הם הם שערבים לזה, והם עונם ישאו. ואין שום חובה להמנע מפעולות תגמול מהמת חשש שיפגעו בזה הפנים מפשע כי לא אנו הגורמים, כי אם הם עצמם ואנחנו נקיים. אכן לפגוע לכתחלה בכונה בילדים, כזה לא מציני אלא בחטא עבודה זרה. על כן מן הראוי לשמור עצמם מלנגע בהם. עולה אפוא מדבריו שרק גדרי מלחמת רשות כפופים להסכמת האומות, משום שכל היתרה נובע מאותה הסכמה, אך לא מלחמת מצוה שנובעת מהתורה ודיניה נקבעים בהתאם לתורה ולא בהתאם לנוהג הבין-לאומי. הרב שריר חולק כאמור וסובר שלדעת הרב ישראלי גם גדרי הפגיעה בחפים מפשע במלחמת מצוה כפופים לאמנות הבין-לאומיות (צאה לא, על קידוש השם במלחמת מצוה):

אמנם, אין הוא דן כלל במקרה שהתורה מתירה ו'דינא דמלכותא אוסר' (שכן הוא דן רק בהיתר מלחמת רשות שנובע לדעתו מהסכמת העולם). אולם פשוט הוא, שאם בכוחו של דינא דמלכותא להתיר הריגה במקום שהתורה מעיקרה אסרה, ודאי שבכוחו לאסור במקום שהתורה התירה. כך, שבענין זה, אין לשיטת הרב ישראלי כל ניגוד וגם לא יתכן כל ניגוד בין צו התורה לבין הנוהג המוסכם באומות. חיובה של מצוות עזרת ישראל מיד צר הוא מדין התורה. אולם גדריה – מכוח דינא דמלכותא דינא על פי המקובל בין האומות.

מהי טענתו של הרב שריר? נסה להתבונן בדברים ולחלוק עליהם.

נראה שדינא דמלכותא דינא לא יכול לאסור על מדינת ישראל לעשות פעולה מסוימת: המדינה עצמאית וריבונית ולא מחויבת למנהג והסכמת העולם. לכן דד"ד יכול רק להתיר יציאה למלחמת רשות, וזאת מכוח הסכמת העולם שמתירה לדעת הרב ישראלי את איסורי שפיכות הדמים שכרוכים במלחמה. ומאחר שהיתר המלחמה נובע מהסכמת העולם, הרי שהיא כפופה לגדרי אותה הסכמה. אולם, מלחמת מצוה שנובעת ממצוות התורה אינה כפופה לגדרי אותה הסכמה. כך כאמור גם עולה מדינו של הרב ישראלי שלא מזכיר את ההסכמה לאחר הגדרת פעולות התגמול כמלחמת מצוה.